

# Eindexamen geschiedenis havo 2002 - I

havovwo.nl

---

## ■ Nederland en Indonesië. Vier eeuwen contact en beïnvloeding

bron 1 Rijksonvangsten 1850–1879

	gewone middelen (in miljoenen gulden)	bijdrage uit Indonesië (in miljoenen gulden)	bijdrage uit Indonesië (in %)
1850–1854	299	83	28
1855–1859	304	140	46
1860–1864	322	158	49
1865–1869	364	106	29
1870–1874	430	72	17
1875–1879	501	31	6

Toelichting:

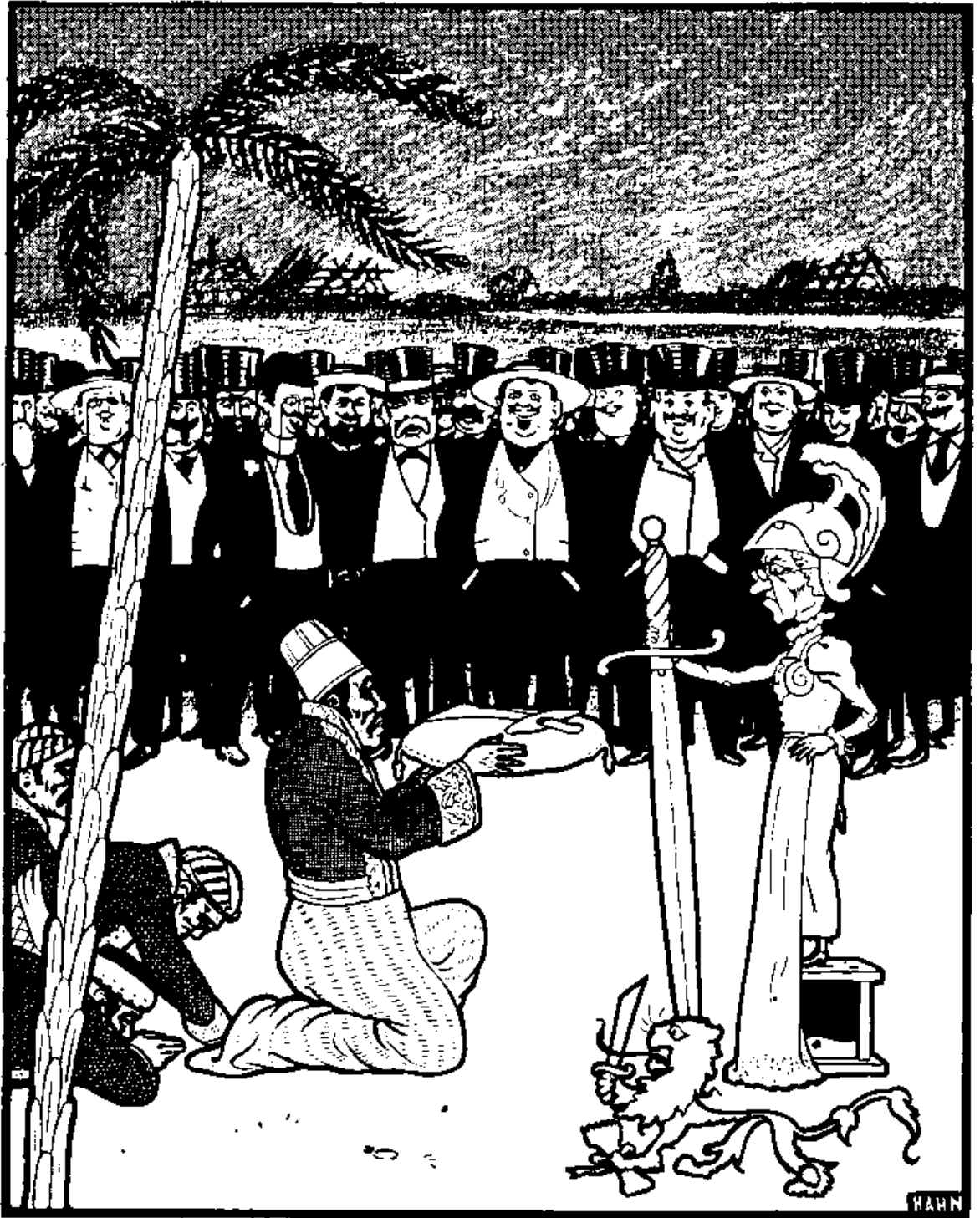
Rijksonvangsten zijn de inkomsten van de Nederlandse staat uit belastingen en andere bronnen, de kolom 'gewone middelen' is het totaal hiervan.

*ontleend aan: G.M. Boissevain, De jongste belastinghervorming in Nederland in verband met de geschiedenis van 's rijksfinanciën sedert de grondwetsherziening van 1848, Amsterdam 1894 in: Martin Bossenbroek e.a., Nederland en Indonesië: Vier eeuwen contact en beïnvloeding, bronnen bij het eindexamenonderwerp geschiedenis 2001–2002, Den Haag 2000, pag. 26*

# Eindexamen geschiedenis havo 2002 - I

havovwo.nl

bron 2a Een prent van Albert Hahn uit 1903

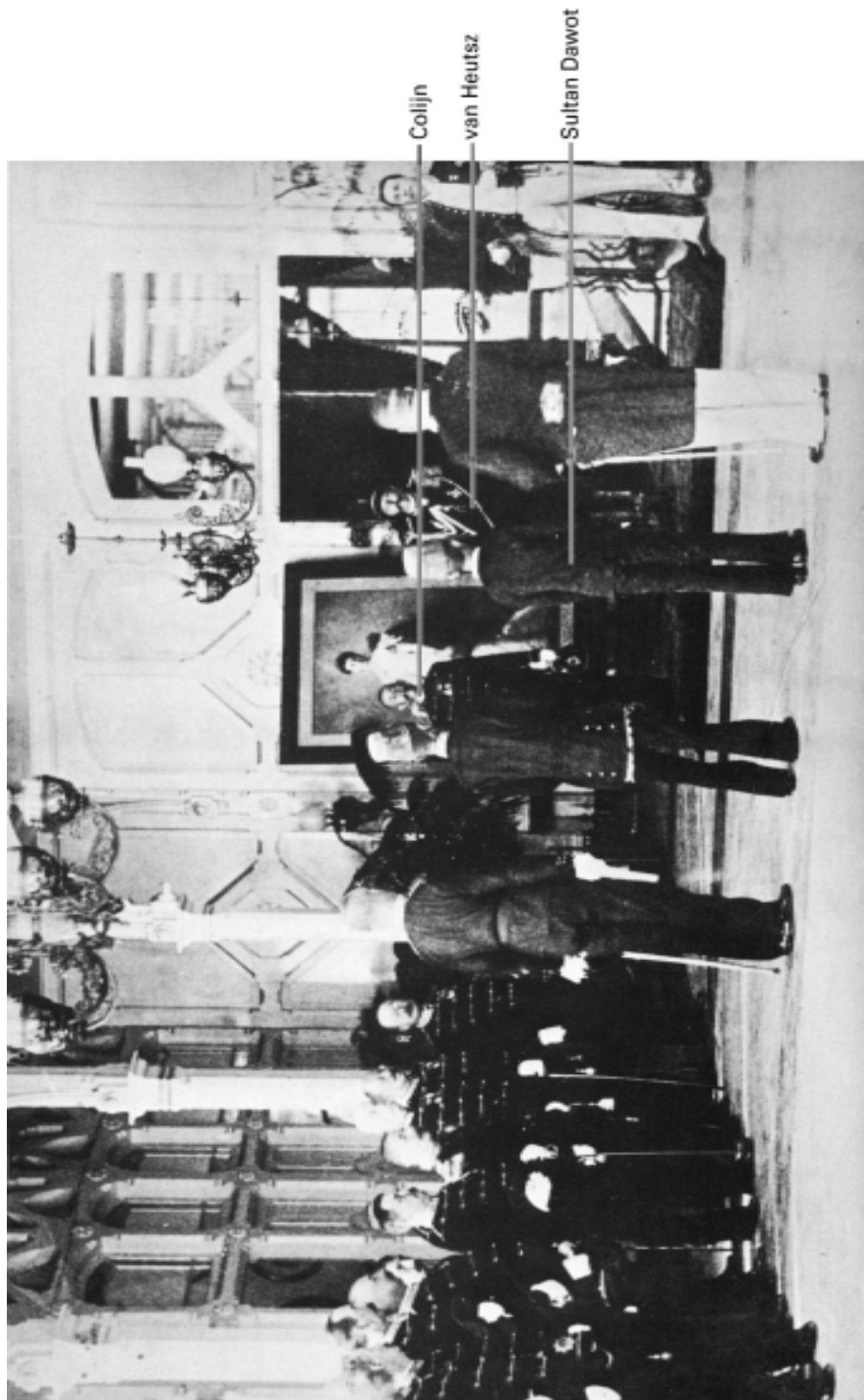


Onderschrift:  
Het einde van de heldenstrijd.

bron: J.C. Witte, J.B. van Heutsz, een levende legende, Bussum 1976, zonder paginanummer

Een foto van de officiële overgave uit 1903

bron 2b



Toelichting:

Deze foto is genomen op 20 januari 1903 bij de onderwerping van de sultan van Atjeh, Toeankoe Mochamat Dawot (op de rug gezien), aan het Nederlandse gezag. Van Heutsz, met zijn uniformpet op, staat op de verhoging naast het portret van koningin Wilhelmina, aan zijn rechterhand zijn adjutant Collijn.

bron: Paul van 't Veer, *De Atjeh-oorlog*, Amsterdam 1980, pag. 241

bron 3

*W.Ph. Coolhaas vertrok als jong bestuursambtenaar rond 1920 naar Indonesië en bracht zijn eerste dienstjaren op de Molukken door. Hij vertelt daarover in zijn herinneringen*

1 Laat ik mijn herinneringen voortzetten met een paar bestuursdaden, die ik later, toen ik wat meer  
2 ervaring had, als fout ben gaan zien. Ik was enthousiast voorstander van het volksonderwijs en  
3 bevorderde de bouw en de opening van volksschooltjes zoveel als ik kon. De kinderen van  
4 ongeveer 5 tot 12 kwamen ook zonder enige aandrang toestromen, zodat er voor de jeugdige  
5 onderwijzers werk genoeg was. Aanvoer van onderwijzers was er voldoende. De kinderen van de  
6 volksschooltjes leerden in drie jaar een beetje lezen, een beetje schrijven en een beetje rekenen.  
7 Waar ik niet aan gedacht had, was dit: het rekenen konden ze ook buiten de school wel leren en op  
8 de hoofdplaats na, viel er niets te lezen en niets te schrijven. De kinderen hadden dus eigenlijk niets  
9 aan hun schamel beetje kennis. Het was van geen enkel nut in hun verder leven en ze vergaten het  
10 dan ook prompt.  
11 Ik probeerde wel hun leesgewoonten bij te brengen, maar dat was veel te hoog gegrepen. Ik nam  
12 abonnementen op het Maleise Maandblad, maar voor anderen dan dorpschoufden en onderwijzers  
13 ging dat veel te hoog. Kranten kende en begeerde men niet. Ze waren trouwens voor de mensen die  
14 nog maar nauwelijks met geldeconomie te maken hadden, ook te duur en van corresponderen was  
15 geen sprake.  
16 Gaf ik dus de mensen niets met hun schooltjes, ik ontnam hun wel iets, namelijk wat er van hun  
17 eigen cultuur bij hen bestond. Dat bleek me vooral door een gesprek, dat me altijd is bijgebleven.  
18 Ik was in de gelegenheid bij te wonen, hoe een oude genezer een zieke genas. Hij was al in trance,  
19 toen ik het vertrekje binnenkwam, waar de zieke lag. In een vrij sterk van de omgangstaal  
20 afwijkend jargon beschreef hij hoe hij naar het land der geesten reisde, waar hem werd  
21 geopenbaard welk vergrijp de patiënt tegen de geesten had gepleegd. Dat had de patiënt zijn straf,  
22 zijn ziekte, op de hals gehaald. Het vergrijp moest geboet worden met een kip, wat vis. De patiënt  
23 leek direct op te knappen, toen hem dat werd uitgelegd. De genezer was een heel oude man wat me  
24 tot de vraag bracht of hij een opvolger had. Hij zei: "Ach *toean* (meneer), ik heb het overdragen  
25 van mijn kunst altijd uitgesteld en nu kan het niet meer, want alle kinderen gaan naar uw schooltjes  
26 en daardoor zijn ze volstrekt ongeschikt voor mijn leringen geworden. En wie moet er nu voor de  
27 zieken zorgen, als ik er niet meer ben?"

*ontleend aan: Dr. W.Ph. Coolhaas, Controleur B.B., herinneringen van een jong bestuursambtenaar in Nederlands-Indië, Utrecht 1985, pag. 39-41*

## ■ De Sovjet-Unie. Een systeem onder spanning

bron 4a

*In het dorp Makrushino in 1930 is Evgenii Gerasimov getuige van de volgende scène: een man neemt een koe bij de horens en wil het dier naar de kolchoz brengen. Een boerin, de eigenares van de koe, trekt aan de staart en roept dat ze het beest niet wil afgeven. De boer, haar echtgenoot, staat er zonder wat te zeggen naar te kijken. Dan schrijft Gerasimov*

- 1 Hij (de boer) wilde er niet bij betrokken raken. Hoewel hij zich al had aangesloten bij de kolchoz
- 2 had de ronselaar uit de stad hem al aangenomen voor een belangrijke bouwplaats voor het
- 3 Vijfjarenplan. Hij had het voorschot en de overeenkomst in zijn zak. Hij was niet verantwoordelijk
- 4 voor zijn vrouw. Wat kan je beginnen met die vrouwen? Iedereen weet het, ze zijn dom, ze missen
- 5 bewustwording, niets anders dan plattelandsidiotie.

*ontleend aan: Sheila Fitzpatrick, Stalin's peasants, resistance and survival in the Russian village after collectivisation, New York/Oxford 1994, pag. 86*

bron 4b

*Op 7 april 1931 stuurde de kolchoz in het dorp Tsaroetsje in het district Olovjannikovski in Oost-Siberië een rapport naar Moskou*

- 1 Het door de commune opgestelde tegenplan voor de uitbreiding van de ingezaaide grond bracht het
- 2 in te zaaien gebied op 320 hectare in plaats van de aangekondigde 262,4. Wij zijn voor de
- 3 algemene lijn van de partij onder leiding van het bolsjewistisch Centraal Comité en de beste
- 4 leninist Stalin! Wij zijn voor de volledige verwezenlijking van het Vijfjarenplan in vier jaar en de
- 5 liquidatie van de koelakken op basis van een algehele collectivisatie. Uit naam van de leden van de
- 6 Stalin-commune,
- 7
- 8 Klimov, Tokmakov.

*ontleend aan: Dimitri Volkogonov, Triomf en tragedie, een politiek portret van Josef Stalin, Houten 1990, pag. 170*

bron 4c

*Een commentaar van Ivan Smirnov, leider van een kolchoz*

- 1 De mensen waren gewend alleen te werken en hier werd hun aangeraden samen te werken. Eerst
- 2 zeiden zij dat al dat toezicht niet noodzakelijk was, maar toen ik het aan hen liet zien, stemden zij
- 3 erin toe. Wij organiseerden een brigade en het probleem van de voorraad kwam naar voren. Het is
- 4 van het hoogste belang dat in een brigade duidelijk is wie daarvoor verantwoordelijk is. Vanuit
- 5 mijn fabriekservaring was mij dat duidelijk. Als er niemand verantwoordelijk was voor het
- 6 gereedschap, lieten de arbeiders het overal slingeren. Op de collectieve boerderij ging het hetzelfde.
- 7 Voordat we konden beginnen verspilte de hele brigade twee uur met het opzoeken van het
- 8 gereedschap dat gisteren overal verspreid was achtergelaten.

*ontleend aan: Lynne Viola, The best sons of the fatherland, workers in the vanguard of Soviet collectivisation, New York/Oxford 1987, pag. 196*

bron 5



bron: A. Hochschild, *De rusteloze geest, Russen herinneren zich Stalin*, Amsterdam 1996, zonder paginanummer

bron 6

In 1934 vond in Moskou het Eerste Congres van Sovjet-schrijvers plaats. Tijdens dat congres sprak de schrijver Joeri Olesja

- 1 Terwijl ik aan het nadenken was over het verhaal van mijn bedelaar, was ons land bezig met het
- 2 bouwen van fabrieken. Het was de tijd van het eerste Vijfjarenplan, dus precies de periode waarin
- 3 de socialistische nationale economie werd opgebouwd. Maar dat was geen onderwerp voor mij.
- 4 Natuurlijk, ik had naar een bouwput kunnen gaan of naar een fabriek om onder arbeiders te leven
- 5 en ze te beschrijven in een artikel of zelfs in een roman. Maar dat was niet mijn thema, het thema
- 6 van mijn bloed en van mijn adem. Dat onderwerp had ik niet als een echte kunstenaar kunnen
- 7 verwerken. Ik zou gedwongen zijn te liegen. Ik zou geen inspiratie hebben gehad. Het is moeilijk
- 8 voor mij om me het type van een arbeider, een revolutionaire held, voor te stellen, want ik kan hem
- 9 niet zijn. Het gaat boven mijn krachten en boven mijn begrip en daarom schrijf ik niet over hem.

ontleend aan: T. Frankel, *The Russian artist, the creative person in Russian culture*, New York 1972, pag. 127

bron 7 *Een beschrijving van het platteland*

- 1 'Diefstal'
- 2 Waar landbouwbedrijven zo ongegeneerd geplukt werden door bazen en instanties uit de stad, die
- 3 steeds het dorp met 'geschenken' verlieten, dacht uiteraard ook de bevolking dat haar wel iets
- 4 toekwam. En zo nam men mee wat men nodig had: spijkers, een bus verf, een stel planken, een zak
- 5 voer, een drieliter fles melk. Men nam inderdaad wat weg, maar met mate, want voor de anderen
- 6 moest er ook wat overblijven en morgen is er weer een dag. Van andere mensen iets wegnemen
- 7 werd als laakbare (verwijtbare) diefstal beschouwd, niet dit wegnemen. De vroegere draconische
- 8 (buitensporig harde) straffen -tien jaar kamp voor wat halmen graan- waren al lang geleden
- 9 afgeschaft. Kwam het in uitzonderingsgevallen tot een publieke rechtszaak, dan schreeuwde het
- 10 publiek zijn sympathie voor de daders en onbegrip voor de rechters uit: „Vier zakken, wat is dat nu
- 11 voor diefstal!” en „Ze nemen het niet van mij weg, laat ze maar.” Ook het personeel van
- 12 verwerkende industrieën, zoals melkfabrieken en slachthuizen, pikte een graantje mee. Personeel
- 13 van slachthuizen was in het bezit van speciale gordels met haken. Worst om je nek en in je mouw.
- 14 Vlees werd in dunne repen gesneden en dan aan je benen vastgemaakt.

*bron: Marius Broekmeyer, Het verdriet van Rusland, Amstelveen 1995, pag. 145*